

MÜZİK ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİ*

Özlem KORKMAZ**

ÖZET

Bu araştırma, müzik öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya 65(10 özel, 55 devlet) ilköğretim, 29(11 özel, 18 devlet) ortaöğretim olmak üzere genel toplamda 94 okulda görev yapan 100 müzik öğretmeni katılmıştır. Araştırmada “Kişisel Bilgi Formu” ve “Maslach Tükenmişlik Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız grup“t” testi, varyans analizi ve varyans analizinin anlamlı çıktığı durumlarda scheffé testi uygulanmıştır. Elde edilen belli başlı sonuçlar şunlardır:

1) Müzik öğretmenlerinin daha fazla (EE)-Duygusal Tükenme ve bununla birlikte daha fazla (PA)-Kişisel Başarı yaşadıkları bulunmuştur.

2) Müzik öğretmenlerinin (EE)-Duygusal Tükenme, (DP)- Duyarsızlaşma ve (PA)- Kişisel Başarı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar, okul türüne ve görev yaptıkları okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre farklılaşmaktadır. Devlet okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinde, özel okullarda görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla (EE)-Duygusal Tükenme ve (DP)-Duyarsızlaşma yaşanmakta, özel okullarda görev yapan müzik öğretmenlerinde ise devlet okullarında görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla (PA)-Kişisel Başarı görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çevrede görev yapan müzik öğretmenlerinde, sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek çevrelerde görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla (EE)-Duygusal Tükenme ve (DP)-Duyarsızlaşma yaşanmakta, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan çevrede görev yapan müzik öğretmenlerinde ise sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve orta olan çevrelerde görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla (PA)-Kişisel Başarı görülmektedir. Müzik öğretmenlerinin tükenmişlik puanlarının cinsiyetlerine göre farklılaştığı tek alt ölçek (DP)-Duyarsızlaşma alt ölçegidir. Kadın müzik öğretmenlerinin erkek müzik öğretmenlerine göre daha çok duyarsızlaşma yaşadıkları bulunmuştur. Müzik öğretmenlerinin üç alt ölçekten aldıkları puanlar ile medeni durum, görev yaptıkları eğitim kademesi, mesleki kıdem ve yaş arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Anahtar Sözcükler : Müzik Öğretmeni, Tükenmişlik, Maslach Tükenmişlik Ölçeği.

* Bu makale ‘Müzik Öğretmenlerinin Motivasyon Kaynakları ve Mesleki Tükenmişlikleri’ başlıklı yüksek lisans tezinin bir kısmına dayanmaktadır.

** Bilim Uzmanı, Avni Akyol Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Piyano Öğretmeni.

PROFESSIONAL BURNOUT LEVELS OF MUSIC TEACHERS

SUMMARY

This survey aims to determine the professional burnout levels of music teachers. To this research, 100 music teachers have participated from 65 (10 private, 55 state-run) elementary schools and 29 (11 private, 18 state-run) secondary schools, 94 schools in total. In research, “Personel Information Form” and “Maslach Burnout Inventory” have been used. In analysis of the data, independent grup“t” test, variance analysis and in case of meaningful variance analysis scheffe test have been applied. Here are the main results of this research :

1) It has been found that the music teachers have more (EE)- Emotional Exhaustion and along with this they live more (PA)- Personal Accomplishment.

2) The scores that the music teachers took from sub-scales of (EE)- Emotional Exhaustion, (DP)- Depersonalization ve (PA)- Personal Accomplishment vary according to the type of school and social-economical environment where they're in duty. The music teachers working in state-run schools have more (EE)- Emotional Exhaustion and (DP)- Depersonalization than the ones working in private schools. On the other hand, it has been seen that the teachers working in private schools have more (PA)- Personal Accomplishment than the ones working in state-run schools. Besides, the teachers working in low-level social-economical environment have more (EE)- Emotional Exhaustion and (DP)- Depersonalization than the ones working in medium and high level social-economical environment. When inspected the teachers working in high level social economical environment, they have more (PA)- Personal Accomplishment as compared with the ones working in medium and low level social economical environment. The only sub-scale that the burnout scores of music teachers differs is (DP)- Depersonalization according to sexuality. It has been inspected that the female music teachers live more (DP)- Depersonalization than the male ones. But no meaningful difference has been found in between the scores that the teachers took from three sub-scales and marital status, education rank, professional seniority and age.

Key words : Music teacher, burnout, “Maslach Burnout Inventory”

Tükenmişlik (burnout), stres literatüründe ortaya çıkan ve 1970'lerden bu yana araştırmacıların ilgisini çeken bir kavramdır. İlk kez Freudenberger (1974) tarafından ortaya konan tükenmişlik kavramı, uzun süreli stres tepkisi olarak ele alınmıştır. Freudenberger tükenmişliği "enerji, güç veya kaynaklar üzerinde aşırı istek ve taleplerden dolayı tükenmeye başlamak" olarak tanımlamıştır (Freudenberger, 1974).

Maslach ve Jackson tükenmişliği, fiziksel bitkinlik, kronik yorgunluk, çaresizlik ve ümitsizlik duyguları, olumsuz bir benlik kavramının gelişmesi ile iş, yaşam ve diğer insanlara yönelik olumsuz tutumlarla belirginleşen fiziksel, duygusal ve mental bir tükenme sendromu olarak tanımlamışlardır (Maslach ve Jackson, 1981).

Cordes ve Dougherty' ye (1993) göre örgütsel kökenli stres yapıcı durumlara gösterilen bir tepki niteliği taşıyan tükenmişliğin, günümüzde en yaygın ve kabul gören tanımı, Maslach ve arkadaşları (Maslach, 1982; Maslach ve Jackson, 1981; Pines ve Maslach, 1980) tarafından geliştirilen üç boyutlu tanımıdır. Bu üç boyut duygusal tükenme (emotional exhaustion), duyarsızlaşma (depersonalization) ve kişisel başarı (personal accomplishment) olarak adlandırılmıştır.

Gold'a (1984) göre tükenmişlik hissi yılgınlık durumunun önemli bir özelliğini teşkil eder. Öğretmenler kendilerini eskisi gibi veremediklerini algıladıkları zaman duygusal tükenmişlik sergilemiş olmaktadır. İkinci önemli özellik ise duyarsızlaşma olarak adlandırılmıştır. Öğretmenler öğrencilerine karşı olumsuz ve güvensiz bir tutum geliştirmeye başlarlar. Üçüncü özellik ise kişisel başarının azalmasıdır ki, bu da kendini tatmin edici başarı seviyesinin ve işten alınan doyum hissini azaldığının algılanması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sonuçta öğretmenler artık kendilerini işlerine yararlı katkılarda bulunmadıkları gerekçesiyle olumsuz olarak algılamaktadırlar. Öğretmenlerin kendi içlerinde böyle olumsuz duygu ve düşünceleri yaşatmalarının öğrencileri, meslektaşları, okulları ve kendi aileleri üzerinde olumsuz, yıpratıcı etkileri olacağı açıktır (Ensari ve Tuzcuoğlu, 1999).

Araştırmalar tükenmişliğin bireysel düzeyde yaşanan bir olgu olduğunu, olumsuz bir duygusal yaşantıyı içerdiğini ve kronik, kesintisiz süren bir duyguya dayandığını göstermektedir. Tükenmişlik, belirli bir dinlenme sürecinden sonra ortadan kalkan geçici bir yorgunluk durumundan farklıdır. Çalışma yaşamının değişik evrelerinde ortaya çıkabilen tükenmişlik olgusu, süreklilik taşıyan bir olumsuz duygusal tepki özelliği gösterir (Shirom, 1989).

Tükenmişlikle ilgili ve tükenmişliğe neden olan pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlardan biri strestir. İş ilişkileri, stres ve tükenmişlik arasında yüksek oranda ilişki vardır.

Stres en hafif etkisi ile bireyin performansında belirgin düşüşe yol açar. Daha ileri aşamada birey duyarsızlaşır, tepkisizleşir, işle ilgili motivasyonu kalmaz. Son aşamada birey duygusal açıdan tükenir. Bireyin artık hiçbir şeye karşı ilgisi kalmamıştır, aşırı gergindir ve işe gitmek istemez. Sıkıntı, çok fazla çalışmak, çok az çalışmak, stres, zaman

hassasiyeti, konsantrasyon zorluğu, kendine güven azlığı ve içe dönüklük, tükenmişlik konusunda dikkat edilecek konulardır (Özden, 2001).

Tümkeya'ya (1999) göre ise tükenmenin nedenleri insanın idealleriyle ilgilidir. Tükenmiş kişi, bağlandığı bir yaşam tarzı ya da ilişkiden, beklentilerini elde edememesine bağlı bir yorgunluk ve hayal kırıklığı içindedir. Eğer insanın beklentileri gerçekten olabileceklerin çok üzerindeyse ve kişi kendi kafasındaki bu amaca ulaşmaya ısrar ediyorsa, her an huzursuzluk ve sıkıntı ile karşılaşabilir. İçinde sürekli yoğun çatışmalar yaşar. Bunun kaçınılmaz sonucu ise öz kaynaklarının, yaşam enerjisinin ve işlev görme yeteneğinin tükenmesidir.

Tükenmişliğin belirtileri, stresin belirtilerine benzer. Ancak bu stres belirtilerinin tümünün tükenmişlikte de görüleceği anlamına gelmez. Örmen'in (1993) de belirttiği gibi tükenmişlik sendromunun alametleri stresin belirtilerinden çoğu zaman daha sinsidir. Mesela, streste görülen işe devamsızlık ve performans düşüklüğü gibi belirtiler, tükenmişliğin ancak son dönemlerinde ortaya çıkabileceği gibi hiç de görülmeyebilir.

Çeşitli derecelerde ele alınan tükenmişliğin her derecede farklı davranışlarla gözlenebileceği bildirilmektedir. Buna göre tükenmişlik; hafif, orta ve şiddetli olarak üç grupta incelenmekte ve ortaya çıkan davranışlar şu şekilde belirtilmektedir (Iwanicki, 1983):

Birinci derecede tükenme gösterenler (hafif); kısa süren sinirlilik, alınganlık, bitkinlik, endişe sonuçsuz çabalarda bulunur.

İkinci derecede tükenme gösterenler (orta); bir öncekiyle aynı belirtileri gösterir ancak bu belirtiler en az iki haftada bir veya daha sık tekrarlanır.

Üçüncü derecede tükenmişlik gösterenler (şiddetli); fiziksel rahatsızlıklar, ülser, kronik ağrılar ve migren gibi sorunlar bildirirler.

Öğretmen tükenmişliğinde kişisel değişkenler açısından önemli bir yordayıcı olan mesleki yetkinliği inceleyen Friedman ve Farber (1992), ilkokulda görev yapan öğretmenlerden elde ettikleri sonuçlara göre; mesleki yeterlilik, iş doyumu ve tükenme arasında negatif bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca arkadaşlarının değerlendirmesine de başvurulduğu bu çalışmada, öğretmenlerin kendilerini, arkadaşlarından daha tükenmiş bir biçimde tanımladıkları görülmüştür.

Eğitimde öğretmenlik ana öğelerden biridir. Örgün müzik eğitimi sürecinin temel öğelerinden biri olan müzik öğretmeni öğrencide, müzik eğitiminin hedefleri doğrultusunda belirli davranış değişiklikleri oluşturmakla görevlidir. Bu görevinde başarılı olabilmesi için de belli niteliklere sahip olmak zorundadır.

Bir ülkede eğitim sisteminin kendinden beklenen sorumluluğu yerine getirebilmesi, her şeyden önce eğitim sisteminin tüm öğeleriyle verimli çalışmasını gerektirir. Bir okulun verimliliğinde en önemli etkenlerden birisi öğretmendir. Müzik öğretmeni görevini yaparken, onu olumsuz etkileyen pek çok sorunla karşılaşmaktadır.

Daha nitelikli ve verimli bir eğitim hizmeti için öğretmene ve bu problemlerin çözümüne verilen önem artırılmalıdır.

Türkiye’de müzik öğretmenleri güç koşullarda çalışmaktadır. Pek çok okulda sınıf mevcutlarının fazlalığı öğretmenin verimli ders işlemesini engellemektedir. Öğretmen her öğrenciye yeterince vakit ayıramamakta, bu durum verilen eğitimin kalitesini düşürmektedir.

Eğitim araç gerecinin müzik eğitimindeki rolü yadsınamaz. Ancak, okulların çoğunda gerekli şartları, araç ve gereçleri içinde barındıran müzik derslikleri bulunmamakta, olanlar ise yetersiz kalmaktadır.

Müzik dersleri ilköğretimde haftada bir ders saati, ortaöğretimde ise seçmeli olarak işlenmektedir. Bu ders saatleri özellikle ilköğretim okullarında, programdaki konuların işlenmesi ve genel olarak amaçların gerçekleşmesi için son derece yetersizdir.

Bunların yanı sıra müzik ders kitabı konusunda da birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın tavsiye ettiği ders kitabı sayısı sınırlı kalmakta, mevcut kitaplarda da çeşitli eksiklikler bulunmaktadır. Uçan 1996’da, kullanılmakta olan ders kitaplarının belli yönleriyle yararlı olmakla birlikte, bu alanda duyulan gereksinimi tümüyle karşılayacak nitelikte olmadığını ayrıca gelişkin müzik ve müzik öğretimi teknolojilerinden yararlanma oranı ve düzeyinin son derece düşük olduğunu belirtmiştir.

Okullarda görevli olan yöneticilerin çoğu, müzik eğitiminin insan hayatındaki önemi ve gerekliliği konularında yeterince bilgi sahibi olmadığından konuyu fazla önemsememekte ve gereken desteği sağlamamaktadırlar. Bu konuya duyarlı yöneticiler mevcut olsa bile, ekonomik nedenlerden ötürü gereken desteği sağlayamamaktadırlar. Ancak Dolunay’ın (2002) da belirttiği gibi yöneticilerle çalışanlar arasında sağlıklı bir ilişki kurulmalı, yöneticiler çalışanları desteklemeli ve güdülemelidir.

Okul, sosyal bir kurum olarak bulunduğu çevre üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla ailelerin müzik eğitimine bakışı, ailenin ve okul çevresinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına göre değişmektedir. Okul, bulunduğu çevrenin kültürlenmesine yardımcı olurken, çevre de okulun gelişmesi için gerekli maddi ve manevi desteği vererek kalitenin yükselmesine yardımcı olur (Ünal ve Ada, 1999). Ancak kenar semtlerde kalan okullar katkı ve destek konusunda büyük açmazlar yaşarken, yerleşim yeri olarak daha iyi konumda olan ama yeterli girişimleri yapmayan okullarda bulunmaktadır.

Müzik öğretmeninın tiyatro, sinema, konser gibi sosyal ve kültürel faaliyetleri izlemesi, kendine ve yetiştirdiği insanlara yararlı olması bakımından çok önemlidir. Fakat günümüzde bir çok öğretmen, aldığı düşük ücret ve olumsuz koşullar yüzünden, kendisini geliştirecek etkinliklere katılamamakta, branşıyla ilgili yayınları ve aktiviteleri takip edememektedir.

Müzik öğretmenlerinin görev yerlerinde karşılaştıkları olumsuz koşullar müzik eğitiminde önemli problemlere yol açmaktadır. Öğretmenlerin bedensel sağlıklarının yanında psikolojik ve sosyal yönden de sağlıklı olmaları çok önemlidir. Ancak bu problemlerin giderilmesinde etkin olan müzik öğretmenleri motivasyon eksikliği hissedebilmektedirler. Günlük yaşantısının büyük bir kısmını okulda geçiren müzik öğretmenin motivasyon eksikliği hissetmesi öğretmenin verimini, paralel olarak da öğrencinin eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla bu durum performans düşüklüğüne, iş doyumunun azalmasına ve devamında da tükenmişliğe yol açabilmektedir.

Bu çalışmada, müzik öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin yaş, medeni durum, mesleki kıdem, eğitim kademesi, okul türü, cinsiyet, okul çevresinin sosyo-ekonomik seviyesi değişkenleriyle ilişkili olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma tarama modeli bir çalışmadır. Müzik öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri var olan şekliyle betimlenmiştir.

Örneklem

Araştırmanın evrenini 2003-2004 yılında İstanbul İlindeki özel ve devlet ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan müzik öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme, kademeli örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Araştırma İstanbul İli Anadolu yakasındaki ilköğretim ve ortaöğretim okulları ile sınırlandırılmıştır. Anadolu yakasında 11 ilçe bulunmaktadır. Bu ilçeler arasında küme örnekleme yoluyla, ilçelerin %50' sine denk gelecek şekilde 6 ilçe yansız olarak seçilmiştir. Örnekleme giren ilçeler Kadıköy, Kartal, Maltepe, Pendik, Ümraniye ve Üsküdar'dır. İlçelerden örnekleme girecek okulların seçiminde de küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Her ilçede kaç özel, kaç devlet ilköğretim ve ortaöğretim okulu olduğu saptandıktan sonra her gurubun %15'i alınarak, 10 özel, 55 devlet toplam 65 ilköğretim okulu ve 11 özel, 18 devlet toplam 29 ortaöğretim okulu yansız olarak belirlenmiştir. Böylece araştırmanın yürütüleceği okul sayısı 94 olarak tespit edilmiştir. Belirlenen özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan 14 bayan, 9 erkek; devlet ilköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan 52 bayan, 25 erkek toplam 100 müzik öğretmeni araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak 'Kişisel Bilgi Formu' ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği Ed-Formu kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu; müzik öğretmenlerinin kişisel bilgilerini tespit etmek ve çalışmada kullanılacak okul türü, eğitim kademesi gibi değişkenlere göre durumlarını

belirtmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen ve 10 sorudan oluşan bilgi formudur.

Müzik öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini ölçmek amacıyla Maslach Tükenmişlik Ölçeği Ed-Formu kullanılmıştır. Bu ölçek; Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilmiş, Çam (1992) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve yardım meslekleri elemanlarına uygulanmak üzere geçerli ve güvenilir olduğu tespit edilmiş olan ölçme aracıdır. Maslach Tükenmişlik Ölçeği; Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı olarak adlandırılan üç alt ölçekten oluşmuştur.

Verilerin Çözülmesi

Verilerin çözülmesi aşamasında, müzik öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik alt ölçeklerinden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları alınmıştır. Müzik öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik alt ölçekleri ile görev yaptıkları okul türü, cinsiyetleri, medeni durumları ve görev yaptıkları eğitim kademeleri arasında bir fark olup olmadığını saptamak amacıyla "t" testi uygulanmıştır. Müzik öğretmenlerinin mesleki kademelerine, yaşlarına ve görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre mesleki tükenmişlik alt ölçeklerinden aldıkları puanların belirlenmesi amacıyla varyans analizi uygulanmıştır. Varyans analizlerinin F değerini anlamlı kıldığı tespit edildiğinde, gruplar arasındaki farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Scheffe testi uygulanmıştır.

BULGULAR

Bu kısımda müzik öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri; Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı alt ölçekleri ile çeşitli değişkenlere göre analiz edilmiştir.

1. Müzik Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Müzik öğretmenlerinin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Müzik öğretmenlerinin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar

Alt Ölçekler	n	En az	En çok	x	ss
Duygusal Tükenme	100	0,00	50,00	18,82	11,95
Duyarsızlaşma	100	0,00	24,00	3,55	4,89
Kişisel Başarı	100	14,00	48,00	34,88	7,05

Tablo 1'de görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin Duygusal Tükenme alt ölçeğinden aldığı puanlar 0,00 ile 50,00 arasında olup ortalaması 18,22; Duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldığı puanlar 0,00 ile 24,00 arasında olup ortalaması 3,55; Kişisel Başarı alt ölçeğinden aldığı puanlar 14,00 ile 48,00 arasında olup ortalaması 34,88'dir.

2. Müzik Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Cinsiyetlerine, Medeni Durumlarına ve Görev Yaptıkları Eğitim Kademelerine Göre Farklılaşmalarına Yönelik Bulgular

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar, cinsiyete göre analiz edilerek sonucu Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Müzik öğretmenlerinin cinsiyete göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçekleri puan ortalamalarına uygulanan “t” testi

Duygusal Tükenme	n	x	ss	sd	t	p
Kadın	66	20,34	12,13	98	1,80	-
Erkek	34	15,85	11,16			
Duyarsızlaşma						
Kadın	66	4,24	5,60	98	2,00	0,05
Erkek	34	2,20	2,67			
Kişisel Başarı						
Kadın	66	33,96	7,42	98	1,81	-
Erkek	34	36,64	5,97			

Tablo 2’de görüldüğü gibi kadın müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 20,34; erkek müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 15,85’dir. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Kadın müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 4,24; erkek müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 2,20’dir. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın 0,05 seviyesinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Kadın müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 33,96; erkek müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 36,64’tür. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın anlamlı olmadığını göstermektedir.

Tablo 2’deki bulgular göstermektedir ki; kadın müzik öğretmenleriyle erkek müzik öğretmenlerinin, duygusal tükenme ve kişisel başarı alt ölçeklerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmazken kadın müzik öğretmenleriyle erkek müzik öğretmenlerinin, duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır. Kadın müzik öğretmenlerinde erkek müzik öğretmenlerine göre daha fazla duyarsızlaşma görülmektedir.

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar, medeni duruma göre analiz edilerek sonucu Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Müzik öğretmenlerinin medeni duruma göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçekleri puan ortalamalarına uygulanan “t” testi

<i>Duygusal Tükenme</i>	n	x	ss	sd	t	p
Evli	65	17,75	10,95	98	1,21	-
Bekar	35	20,80	13,55			
<i>Duyarsızlaşma</i>						
Evli	65	3,12	4,20	98	1,19	-
Bekar	35	4,34	5,95			
<i>Kişisel Başarı</i>						
Evli	65	34,75	7,59	98	0,24	-
Bekar	35	35,11	6,01			

Tablo 3’te görüldüğü gibi evli müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 17,75; bekar müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 20,80’dir. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Evli müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 3,12; bekar müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 4,34’tür. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Evli müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 34,75; bekar müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 35,11’dir. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın anlamlı olmadığını göstermektedir.

Tablo 3’teki bulgular göstermektedir ki; evli müzik öğretmenleriyle bekar müzik öğretmenlerinin, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar, eğitim kademesine göre analiz edilerek sonucu Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Müzik öğretmenlerinin eğitim kademesine göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçekleri puan ortalamalarına uygulanan “t” testi

<i>Duygusal Tükenme</i>	n	x	ss	sd	t	p
İlköğretim	65	20,03	11,84	98	1,38	-
Ortaöğretim	35	16,57	12,00			
<i>Duyarsızlaşma</i>						
İlköğretim	65	4,07	5,30	98	1,47	-
Ortaöğretim	35	2,57	3,90			
<i>Kişisel Başarı</i>						
İlköğretim	65	33,89	6,90	98	1,93	-
Ortaöğretim	35	36,71	7,06			

Tablo 4’te görüldüğü gibi ilköğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 20,03; ortaöğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 16,57’dir. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın anlamlı olmadığı görülmektedir. İlköğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 4,07; ortaöğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 2,57’dir. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın anlamlı olmadığı görülmektedir. İlköğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 33,89; ortaöğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 36,71’dir. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın anlamlı olmadığını göstermektedir.

Tablo 4’teki bulgular göstermektedir ki; ilköğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenleriyle ortaöğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinin, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.

3. Müzik Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Görev Yaptıkları Okul Türüne Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerinden aldıkları toplam puanlar, okul türüne göre analiz edilerek sonucu Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Müzik öğretmenlerinin okul türüne göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçekleri puan ortalamalarına uygulanan “t” testi

<i>Duygusal Tükenme</i>	n	x	ss	sd	t	p
Özel Okul	23	13,30	4,80	98	2,59	0,01
Devlet Okulu	77	20,46	12,94			
<i>Duyarsızlaşma</i>						
Özel Okul	23	0,39	0,78	98	3,75	0,01
Devlet Okulu	77	4,49	5,20			
<i>Kişisel Başarı</i>						
Özel Okul	23	39,21	4,12	98	3,55	0,01
Devlet Okulu	77	33,58	7,24			

Tablo 5’te görüldüğü gibi özel okullarda çalışan müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 13,30; devlet okullarında çalışan müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 20,46’dır. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın 0,01 seviyesinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Özel okullarda çalışan müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 0,39; devlet okullarında çalışan müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 4,49’dur. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın 0,01 seviyesinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Özel okullarda çalışan müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 39,21; devlet okullarında çalışan müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ise 33,58’dir. Bu alt ölçeğe uygulanan “t” testi bulgusu gözlenen farkın 0,01 seviyesinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 5’teki bulgular göstermektedir ki; özel okullarda çalışan müzik öğretmenleriyle devlet okullarında çalışan müzik öğretmenlerinin, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark vardır. Devlet okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinde, özel okullarda görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma yaşanırken, özel okullarda görev yapan müzik öğretmenlerinde, devlet okullarında görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla kişisel başarı görülmektedir.

4. Müzik Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlar mesleki kıdemlerine göre analiz edilerek sonucu Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Müzik öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin veriler ve bu puanlara uygulanan varyans analizi

Mesleki Kıdem	n	x	ss
0-5 yıl	25	22,72	13,62
6-10 yıl	42	18,76	12,01
11-20 yıl	25	16,40	9,07
21 ve yukarısı	8	15,50	12,64

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	676,101	3	225,367	1,60	-
Gruplariçi	13470,659	96	140,319		
Toplam	14146,760	99			

Tablo 6’da görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların mesleki kıdemlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla uygulanan varyans analizi sonucunda F değeri 1,60 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer ortaya anlamlı bir fark çıkarmamaktadır.

Tablo 6’daki bulgular göstermektedir ki; müzik öğretmenlerinin mesleki kıdemleriyle duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.

Müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlar mesleki kıdemlerine göre analiz edilerek sonucu Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Müzik öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin veriler ve bu puanlara uygulanan varyans analizi

Mesleki Kıdem	n	x	ss
0-5 yıl	25	4,80	6,58
6-10 yıl	42	3,61	4,91
11-20 yıl	25	2,44	2,80
21 ve yukarısı	8	2,75	3,32

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	75,185	3	25,062	1,04	-
Gruplariçi	2295,565	96	23,912		
Toplam	2370,750	99			

Tablo 7’de görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların mesleki kıdemlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla uygulanan varyans analizi sonucunda F değeri 1,04 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer ortaya anlamlı bir fark çıkarmamaktadır.

Tablo 7’deki bulgular göstermektedir ki; müzik öğretmenlerinin mesleki kıdemleriyle duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.

Müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar mesleki kıdemlerine göre analiz edilerek sonucu Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Müzik öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin veriler ve bu puanlara uygulanan varyans analizi

Mesleki Kıdem	n	x	ss
0-5 yıl	25	34,40	6,76
6-10 yıl	42	34,02	7,37
11-20 yıl	25	35,48	7,18
21 ve yukarısı	8	39,00	5,12

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	181,344	3	60,448	1,22	-
Gruplarıçi	4747,216	96	49,450		
Toplam	4928,560	99			

Tablo 8’de görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların mesleki kıdemlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla uygulanan varyans analizi sonucunda F değeri 1,22 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer ortaya anlamlı bir fark çıkarmamaktadır.

Tablo 8’deki bulgular göstermektedir ki; müzik öğretmenlerinin mesleki kıdemleriyle kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.

5. Müzik Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Yaşlarına Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlar yaşlarına göre analiz edilerek sonucu Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Müzik öğretmenlerinin yaşlarına göre duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin veriler ve bu puanlara uygulanan varyans analizi

Yaş	n	x	ss
20-25	7	26,00	14,53
26-30	28	20,42	12,15
31-35	32	16,43	11,80
36 ve yukarısı	33	18,24	11,10

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	625,967	3	208,656	1,48	-
Gruplariçi	13520,793	96	140,842		
Toplam	14146,760	99			

Tablo 9’da görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla uygulanan varyans analizi sonucunda F değeri 1,48 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer ortaya anlamlı bir fark çıkarmamaktadır.

Tablo 9’daki bulgular göstermektedir ki; müzik öğretmenlerinin yaşlarıyla duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.

Müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlar yaşlarına göre analiz edilerek sonucu Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Müzik öğretmenlerinin yaşlarına göre duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin veriler ve bu puanlara uygulanan varyans analizi

Yaş	n	x	ss
20-25	7	5,71	5,15
26-30	28	4,32	6,42
31-35	32	2,21	3,43
36 ve yukarısı	33	3,72	4,41

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	107,200	3	35,733	1,51	-
Gruplariçi	2263,550	96	23,579		
Toplam	2370,750	99			

Tablo 10’da görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla uygulanan varyans analizi sonucunda F değeri 1,51 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer ortaya anlamlı bir fark çıkarmamaktadır.

Tablo 10’daki bulgular göstermektedir ki; müzik öğretmenlerinin yaşlarıyla duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.

Müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar yaşlarına göre analiz edilerek sonucu Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Müzik öğretmenlerinin yaşlarına göre kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin veriler ve bu puanlara uygulanan varyans analizi

Yaş	n	x	ss
20-25	7	32,71	4,42
26-30	28	34,00	6,93
31-35	32	35,25	7,37
36 ve yukarı	33	35,72	7,37

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	82,586	3	27,529	0,54	-
Gruplariçi	4845,974	96	50,479		
Toplam	4928,560	99			

Tablo 11’de görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla uygulanan varyans analizi sonucunda F değeri 0,54 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer ortaya anlamlı bir fark çıkarmamaktadır.

Tablo 11’deki bulgular göstermektedir ki; müzik öğretmenlerinin yaşlarıyla kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yoktur.

6. Müzik Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Seviyelerinin Görev Yaptıkları Okul Çevresinin Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlar görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre analiz edilerek sonucu Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin veriler ve bu puanlara uygulanan varyans analizi

Sosyo-ekonomik düzey	n	x	ss
Düşük	24	29,41	13,03
Orta	47	17,00	10,20
Yüksek	29	13,00	7,58

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	3832,927	2	1916,463	18,02	p< 0,01
Gruplarıçi	10313,833	97	106,328		
Toplam	14146,760	99			

Tablo 12’de görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla uygulanan varyans analizi sonucunda F değeri 18,02 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer 0,01 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 12’deki bulgular göstermektedir ki; müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlar, görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşmaktadır.

Yapılan varyans analizi sonucunda müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bundan dolayı hangi sosyo-ekonomik düzey ortalamalarının F değerini anlamlı kıldığının tespit edilmesi amacıyla sosyo-ekonomik düzeyler arasında Scheffe testi uygulanmıştır.

Müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okul çevresinin düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyleri arasında uygulanan Scheffe testinden elde edilen değerler Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okul çevresinin düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyleri arasında uygulanan Scheffe testinden elde edilen değerler

Sosyo-ekonomik düzey	Düşük	Orta	Yüksek
Düşük	x=29,41	p<0,01	p<0,01
Orta	-	x=17,00	-
Yüksek	-	-	x=13,00

Tablo 13'te görüldüğü gibi sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çevrede görev yapan müzik öğretmenleriyle sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek olan çevrelerde görev yapan müzik öğretmenleri arasında 0,01 seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 13'teki bulgular göstermektedir ki; sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çevrede görev yapan müzik öğretmenleri, sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek olan çevrelerde görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla duygusal tükenmişliğe sahiptirler.

Müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlar görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre analiz edilerek sonucu Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin veriler ve bu puanlara uygulanan varyans analizi

Sosyo-ekonomik düzey	n	x	ss
Düşük	24	6,83	6,53
Orta	47	3,48	4,22
Yüksek	29	0,93	1,98

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	457,810	2	228,905	11,60	p< 0,01
Gruplarıçi	1912,940	97	19,721		
Toplam	2370,750	99			

Tablo 14'te görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların, görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla uygulanan varyans analizi sonucunda F değeri 11,60 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer 0,01 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 14'teki bulgular göstermektedir ki; müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlar, görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşmaktadır.

Yapılan varyans analizi sonucunda müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bundan dolayı hangi sosyo-ekonomik düzey ortalamalarının F değerini anlamlı kıldığının tespit edilmesi amacıyla sosyo-ekonomik düzeyler arasında Scheffe testi uygulanmıştır.

Müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okul çevresinin düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyleri arasında uygulanan Scheffe testinden elde edilen değerler Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okul çevresinin düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyleri arasında uygulanan Scheffe testinden elde edilen değerler

Sosyo-ekonomik düzey	Düşük	Orta	Yüksek
Düşük	x=6,83	p<0,05	p<0,01
Orta	-	x=3,48	-
Yüksek	-	-	x=0,93

Tablo 15'te görüldüğü gibi sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çevrede görev yapan müzik öğretmenlerinin; sosyo-ekonomik düzeyi orta olan çevrede görev yapan müzik öğretmenleriyle arasında 0,05 seviyesinde, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan çevrede görev yapan müzik öğretmenleriyle arasında ise 0,01 seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 15'teki bulgular göstermektedir ki; sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çevrede görev yapan müzik öğretmenlerinde, sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek olan çevrelerde görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla duyarsızlaşma görülmektedir.

Müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre analiz edilerek sonucu Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin veriler ve bu puanlara uygulanan varyans analizi

Sosyo-ekonomik düzey	n	x	ss
Düşük	24	30,83	7,86
Orta	47	34,61	6,78
Yüksek	29	38,65	4,55

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	809,569	2	404,784	9,53	p< 0,01
Gruplariçi	4118,991	97	42,464		
Toplam	4928,560	99			

Tablo 16’da görüldüğü gibi müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğinin sınanması amacıyla uygulanan varyans analizi sonucunda F değeri 9,53 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer 0,01 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 16’daki bulgular göstermektedir ki; müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar, görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşmaktadır.

Yapılan varyans analizi sonucunda müzik öğretmenlerinin kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bundan dolayı hangi sosyo-ekonomik düzey ortalamalarının F değerini anlamlı kıldığının tespit edilmesi amacıyla sosyo-ekonomik düzeyler arasında Scheffe testi uygulanmıştır.

Müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okul çevresinin düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyleri arasında uygulanan Scheffe testinden elde edilen değerler Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Müzik öğretmenlerinin görev yaptıkları okul çevresinin düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyleri arasında uygulanan Scheffe testinden elde edilen değerler

Sosyo-ekonomik düzey	Düşük	Orta	Yüksek
Düşük	x=30,83	-	p<0,01
Orta	-	x=34,61	p<0,05
Yüksek	-	-	x=38,65

Tablo 17’de görüldüğü gibi sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan çevrede görev yapan müzik öğretmenlerinin; sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çevrede görev yapan müzik öğretmenleriyle arasında 0,01 seviyesinde, sosyo-ekonomik düzeyi orta olan çevrede görev yapan müzik öğretmenleriyle arasında ise 0,05 seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 17’deki bulgular göstermektedir ki; sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan çevrede görev yapan müzik öğretmenlerinde, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve orta olan çevrelerde görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla kişisel başarı görülmektedir.

TARTIŞMA

Müzik öğretmenlerinin Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile benzer diğer araştırmalardaki puanlar karşılaştırılarak bir sonuç çıkarılmaya çalışılmıştır.

Dolunay'ın (2002) lise öğretmenlerinde yaptığı araştırmada duygusal tükenme alt ölçeği puanları 0,00 ile 31,00 arasında olup, ortalaması 12,41; duyarsızlaşma alt ölçeği puanları 0,00 ile 14,00 arasında olup, ortalaması 3,05; kişisel başarı alt ölçeği puanları 0,00 ile 25,00 arasında olup, ortalaması 7,84 'tür.

Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (2003) ilköğretim öğretmenlerinde yaptığı araştırmada ise duygusal tükenme alt ölçeği puanları 1,00 ile 21,00 arasında olup ortalaması 9,07; duyarsızlaşma alt ölçeği puanları 0,00 ile 10,00 arasında olup, ortalaması 2,38; kişisel başarı alt ölçeği puanları 0,00 ile 15,00 arasında olup, ortalaması 6,21 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması (18,22) ile Dolunay'ın (2002) çalışmasından alınan puanların ortalaması (12,41) arasında sınırlı bir fark varken, Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (2003) yaptığı çalışmadan alınan puanların ortalaması (9,07) ile arasında yarı yarıya bir farklılaşma olduğu görülmektedir.

Müzik öğretmenlerinin duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması (3,55) ile Dolunay'ın (2002) çalışmasından alınan puanların ortalaması (3,05) ve Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (2003) çalışmasından alınan puanların ortalaması (2,38) arasında önemli bir fark olmadığı görülmektedir.

Kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puanların ortalaması Dolunay'ın (2002) çalışmasında 7,84; Kırılmaz, Çelen ve Sarp'ın (2003) çalışmasında 6,21 iken müzik öğretmenlerinin bu çalışmada kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların daha yüksek bir ortalamaya (34,88) ulaştığı görülmektedir. Aradaki farkın yüksek oranda olması düşündürücüdür. Müzik öğretmenlerinin faaliyetleri diğer branş öğretmenlerine göre daha göz önündedir. Matematik, fizik, tarih gibi diğer branş öğretmenleri verdikleri eğitimin sonucunu sınav veya yarışmalarda sağlanan başarıyla görebilirler. Halbuki müzik öğretmenleri ders içi faaliyetlerin yanı sıra düzenlenen tüm sosyal aktivitelerde ve yıl boyunca yapılan tören, bayram, anma günü gibi programlarda görev almakta dolayısıyla başarısını daha geniş bir perspektifte değerlendirerek daha çok takdir kazanmaktadır. Müzik öğretmenlerinin kişisel başarısının yüksek oranda olması, branşından ileri gelen bu özelliklere bağlı olabilir.

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile medeni durumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Şahin ve Avşaroğlu'nun (2002) yaptığı araştırmada, evli ve dul öğretmenlerin duygusal tükenmişlik düzeylerinin bekar öğretmenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ensari ve Tuzcuoğlu'nun (1999) araştırmasında ise tam tersine bekarlar, evlilere ve boşanmışlara göre duygusal tükenmişliği daha fazla yaşamaktadırlar. Görüldüğü gibi yapılan bu araştırma ile diğer iki araştırmanın sonuçları arasında tutarlılık bulunmamaktadır.

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile görev yaptıkları eğitim kademeleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme ve kişisel başarı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark bulunamazken; duyarsızlaşma alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile cinsiyetleri arasında $p<0,05$ seviyesinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Elde edilen bulguya göre kadın müzik öğretmenlerinde, erkek müzik öğretmenlerine göre daha fazla duyarsızlaşma görülmektedir. Ancak Emre ve Balçın (2003) ve Ergin'in (1992) araştırma sonuçları bu bulguyu desteklememektedir.

Emre ve Balçın'ın (2003) araştırmasına göre; kadın öğretmenlerde kişisel başarısızlık ve duygusal tükenme, erkek öğretmenlerde duyarsızlaşma daha yüksek bulunmuştur. Ergin (1992) ise cinsiyetin önemli bir tükenmişlik değişkeni olduğunu, duyarsızlaşma alt ölçeğinin iki cinsiyette farklı olmasa da kadınlarda duygusal tükenmenin daha fazla olduğunu, erkeklerin ise kişisel başarı duygusunda azalmayı daha fazla yaşadığını belirtmektedir.

Elde edilen bulgulara göre müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile görev yaptıkları okul türü arasında $p<0,01$ seviyesinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Devlet okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinde, özel okullarda görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma görülmektedir. Ayrıca özel okullarda görev yapan müzik öğretmenlerinde, devlet okullarında görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla kişisel başarı yaşanmaktadır. Devlet okullarının müzik dersi için daha az imkanlara sahip olması, maddi ve teknik yetersizlikler, sınıf mevcutlarının fazlalığı vb. duygusal tükenmişliğin ve duyarsızlaşmanın devlet okullarındaki müzik öğretmenlerinde daha fazla görülmesine, kişisel başarının ise daha az yaşanmasına sebep olabilir.

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile mesleki kıdemleri ve yaşları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Ergin'in (1992) araştırmasında çalışma süresi ile tamamen paralel olan yaş, tükenmişlikle ters yönlü bir ilişki göstermektedir. Bu araştırmaya göre tükenmişlik daha çok işe yeni başlayanlarda ortaya çıkmaktadır. Yani çalışma süresiyle paralel yaş arttıkça tükenmişlik azalmaktadır. Baysal (1995) da yaptığı araştırmada, hizmet süresinin tükenmişlikteki en önemli değişkenlerden biri olduğunu ortaya koymuştur. Gökçakan ve Özer'in (1997) araştırması da bu sonucu desteklemektedir.

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile görev yaptıkları okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyi arasında $p<0,01$ seviyesinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çevrede görev yapan müzik öğretmenlerinde, sosyo-ekonomik düzeyi orta ve yüksek olan çevrede görev yapan müzik öğretmenlerine göre daha fazla duygusal tükenme ve duyarsızlaşma görülmektedir. Bununla birlikte sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan çevrede görev yapan müzik öğretmenlerinde sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve orta olan müzik öğretmenlerine göre daha fazla kişisel başarı yaşanmaktadır.

Müzik öğretmenlerinin duygusal tükenme alt ölçeğinden aldığı puanların ortalaması yüksek iken (18,82), kişisel başarı alt ölçeğinden aldığı puanların ortalamasının da önemli oranda yüksek olması (34,88) düşündürücüdür. Bunun nedenleri araştırılabilir.

Öğretmenlerin tükenmişlik sendromu hakkında bilgilendirilmeleri ve ihtiyaç oluştuğunda sağaltılmaları gerekmektedir. Bunun için de okullarda öğretmenlere yönelik danışmanlık hizmetleri oluşturulmalı, müzik öğretmenlerinin yaşamakta oldukları tükenmişliğin boyutları aralıklı olarak incelenip değerlendirilmelidir.

Öğretmenler stres ve tükenmişlikle baş edebilme konusunda bilinçlendirilmelidir. Ayrıca öğretmen adaylarına da göreve başladıklarında kendilerini bekleyen sorunlar konusunda gerçekçi bilgiler verilerek doğru bir şekilde yönlendirme yapılması tükenmişlik sendromunun önlenmesi açısından faydalı olacaktır.

Müzik branşının farklı bir yapısı olmasından dolayı müzik öğretmenlerinin yaşadıkları stresin, mesleki doyum ve performans düzeylerinin de ayrıca ve özel olarak araştırılması önerilebilir. Ayrıca müzik öğretmenlerinin motivasyon kaynaklarını etkileyen unsurların öğrenci görüşü dikkate alınarak da araştırma yapılması, müzik eğitiminde karşılaşılan sorunların azaltılması bakımından faydalı olabilir.

KAYNAKLAR

- Baysal, A. (1995). *Lise ve Dengi Okul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.
- Cordes, C. L. ve Doygherty, T. W. (1993). "A Review and an Integration of Reserch on Job Burnout", *Academy of Management Review*, 18 (4), 621-656.
- Dolunay, A.B. (2002). *Genel Liseler ve Teknik-Ticaret-Meslek Liselerinde Görevli Öğretmenlerde Tükenmişlik Durumu*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Emre, T. ve Balçın, M. (2003). "Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okullarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri", *Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim ve Bilim Dergisi*, 2(2), 145-156.
- Ensari, H. ve Tuzcuoğlu, S. (1999). "Marmara Üniversitesine Bağlı Fakültelerde Görev Yapan Yönetici ve Öğretim Elemanlarının Meslekten Yılgınlıklarında Kişilik Özelliklerinin Rolü". *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(11), 51-63.
- Ergin, C. (1992). "Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması". VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Ankara.

- Freudenberger, N. J. (1974). "Staff Burnout". *Journal of Social Issues*. 30, 159-165.
- Friedman, I. A. ve Farber, B. A. (1992). "Professional Self-Concept as a Predictor of Teacher Burnout". *Journal of Educational Research*, 84 (6), 28-35.
- Gökçakan, Z. ve Özer, R. (1997). "Doğu Karadeniz Bölgesindeki Görevli Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyi, Nedenleri ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi". 4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri. Eskişehir.
- Iwanicki, E. F. (1983). "Toward Understanding and Alleviating Teacher Burnout". *Theory Into Practice*, 22 (1), 27-32.
- Kırılmaz, A. Y., Çelen, Ü. Sarp, N. (2003). "İlköğretimde Çalışan Bir Öğretmen Grubunda Tükenmişlik Durumu Araştırması". İlköğretim-Online, 2 (1), 2-9. (www.ilkogretim-online.org.tr adresinden 12.04.2004'te alınmıştır).
- Korkmaz, Ö. (2004). *Müzik Öğretmenlerinin Motivasyon Kaynakları ve Mesleki Tükenmişlikleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Maslach, C. ve Jackson, S. E. (1981). "The Measurement of Experienced Burnout". *Journal of Occupation Behavior*, 2(2), 99-113.
- Örmen, U. (1993). *Tükenmişlik Duygusu ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Özden, M.C. (2001). *Bireysel Kariyer Yönetimi-Profesyonelin El Kitabı*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Shirom, A. (1989). *Burnout and Work Organization*. In C. L. Cooper and I. T. Robertson (Ed), 10 (3), *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, Newyork: Wiley.
- Şahin, Z. ve Avşaroğlu, S. (2002). "Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 44-51.
- Tümkaya, S. (1999). "Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Başa Çıkma Davranışları". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, II(11), 26-36.
- Uçan, A. (1996). *İnsan ve Müzik İnsan ve Sanat Eğitimi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Ünal, S. ve Ada, S. (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayın No. 646, Teknik Eğitim Fakültesi Yayın No.13.

